

Maiju Pesonen
Projektitutkija, InnoNauta - hankkeet

Pysy rauhallisena!

Näihin kahteen sanaan kiteytyy naudan käsittelyn perusajatus. Käsittelijän hermostuminen, huutaminen ja ylimääräinen voimankäyttö hidastavat jo valmiiksi vastentahtoisten eläinten liikkumista. ”Nauta tarvitsee aikaa ajatukselle. Jos jostain syystä pahoitat niiden mielen, mene kahville. Palaa parin kymmenen minuutin päästä takaisin ja yritä uudelleen.” Näin aloitti eläinten käsittelyn ”suuri nainen” Temple Grandin esityksensä pari vuotta sitten Skotlannissa.

Naudan maailma

Nauta näkee ja kokee ympäristön eritavalla kuin ihminen. Kuulo on yksi naudan tärkeimmistä aisteista. Naudan kuuloalue onkin huomattavasti laajempi kuin ihmisen. Nauta kuulee varsinkin korkeita ääniä, joita ihminen ei kuule. Naudoille normaali puhe voi ylittää melusaasteen rajan, jos kyseessä on kirkasääninen ihmisolento.

Naudan silmät ovat sijoittuneet pään kummallekin puolelle niin, että näkökentästä muodostuu mahdollisimman laaja. Aivan suoraan eteen tai taakse nauta ei näe. Jos lähestyt nautaa suoraan takaa, voi seurauksena olla potku. Laajalla näkökentällä on varjopuolensa. Nauta havaitsee hyvin liikkeen, mutta ei pysty erottamaan varjoa kuilusta tai kuopasta. Naudan syvyysnäkö on huono.

Nauta käyttää ympäristön havainnointiin myös hajuaistiaan. Tuttu navettahaalari on omiaan muodostamaan naudalle turvallisen hajumaailman. Nauta myös muistaa, jos kipua tuottavassa toimenpiteessä on ollut tietty haju.

Naudan käyttäytymisen ABC

Nauta on laumaeläin, joka seuraa johtajaa. Naudan käyttäytymistä eri tilanteissa ohjaa pelko, aggressio, opittu käyttäytyminen ja vaistot. Kasvisyöjänä nauta kuuluu saaliseläimiin. Pelko kuuluu saaliseläimen hengissä pysymisen ehtoihin. Kaikki mikä poikkeaa tavanomaisesta voi olla uhka, johon on syytä olla hieman varuillaan. Ylimääräinen, nopea hännänheilutus on ensimmäinen merkki naudan pelosta. Löysä sonta liittyy seuraavassa hetkessä kuvioon. Pelko ja hermostuneisuus tarttuvat helposti ryhmän muihin eläimiin ja usein myös ihmisiin. Pelkävän eläimen rankaiseminen aiheuttaa stressiä ja heikentää ongelman ratkaisua. Pelkoon perustuvaa toimimattomuutta esiintyy enemmän eläimillä, jotka ovat luonteeltaan perinnöllisesti herkempiä.

Pelko tulisi aina pyrkiä erottamaan itsepäisyydestä tai aggressiivisuudesta. Aggressiivinen nauta osoittaa jostain syystä olevansa ylempiarvoinen. Vasikkaansa puolustava emolehmä voi olla aggressiivinen, myös sonni voi osoittaa aggressiivisuutta. Ihmistä kohtaan aggressiiviset eläimet tulee aina karsia karjasta.

Naudalla on hyvä muisti. Eläintä on helpompi käsitellä, jos sille jää uusista asioista miellyttävä ensimmäinen kokemus. Mitä nuorempana eläin oppii uusiin asioihin, sitä helpommin se on

käsiteltävissä. Nauta oppii, kuten muutkin eläimet, palkitsemalla ja muiden esimerkistä. Joissain tapauksissa hiehojen laumaan sijoitettu vanhempi emolehmä, helpottaa lauman käsittelyä.

Vaistonvarainen käyttäytyminen on rakennettu eläimen sisään. Vaistonvarainen ja opittu käyttäytyminen toimivat usein vuorovaikutteisesti. Lisääntymiseen liittyvä käyttäytyminen on vaistonvaraista toimintaa. Hermostuneen lauman tiukka muodostelma on myös vaistonvaraisesti muodostettu.

Eläin pitää saada kiinni turvallisesti!

Ensivaikutelman tilan toimintatavoista voi muodostaa vain kerran. Muodostuneen käsityksen muuttaminen on jo vaikeampaa. Eläinten käsittely turvallisesti ja tehokkaasti on emolehmätuotannon imagokysymys, johon on kiinnitettävä huomio. Ulkopuolisille toimijoille tulee muodostua käsitys hyvistä, turvallisista ja sujuvista toimintatavoista, myös käsiteltäessä lukumääräisesti monia eläimiä kerralla. Emolehmitilalla apua, opastusta ja tietoa voidaan tarvita niin eläinlääkäriltä, siementäjältä, sorkkahoitajalta tai ulkopuoliselta kuntoluokittajaltakin. Jos eläintä ei saada kiinni kuin köydellä ruokintapöytään, pahimmassa tapauksessa voi apu jäädä saamatta. Eläinten kanssa toimiminen aiheuttaa aina tietynasteisen työturvallisuusriskin. Turvallisuus on ensiarvoisen tärkeää sekä eläimelle että toimenpidettä suorittavalle henkilölle. Tapaturmien ennaltaehkäisyyn tulisi olla tiloilla itsestään selvyyttä.

Enemmin tai myöhemmin jokaisella tilalla eläin sairastuu tai loukkaa itsensä ja tarvitsee apua. Sujuvan käsittelyn merkitys korostuu tilan toiminnoissa poikimakautena, kun juuri poikunut itsepäinen emo ei päästä vasikkaa tissille. Kynnys hankalienkin toimenpiteiden suorittamiseen madaltuu, kun tietää, että eläimen saa tarvittaessa turvallisesti ja helposti kiinni. Toimenpiteitä varten eläimet on saatava kiinni ilman turhaa tuskailua. Niiden on myös pysyttävä kiinni varmasti koko toimenpiteen ajan.

Markkinoilla on useita eri laitteita nautojen käsittelyyn. Uusiin rakennuksiin tulisi jo suunnitteluvaiheessa miettiä käsittelypaikka niin, että kaikki eläimet on helposti ohjattavissa käsittelyalueelle. Käsittelyhäkille voidaan suunnitella toimiva paikka jo käytössä oleviin rakennuksiin. Riittävä määrä irtoaitoja kuuluu emolehmitilan vakio kalusteisiin. Jokaiselle tilalle löytyy sopiva ratkaisu, joka helpottaa eläinten käsittelyä.

Eläinten hyvinvointi on ihmisten hyvinvointia

Käsittely, joka aiheuttaa mahdollisimman vähän stressiä, lisää eläinten hyvinvointia. Nautojen kanssa on helpompia toimia, jos ymmärtää perussäännöt pakoalueesta ja tasapainopisteestä. Pakoalue on nautan yksityinen alue, jonka sisäpuolelle käsittelijän mennessä nauta liikkuu pois päin käsittelijästä. Yleensä, kun pakoalueelta poistutaan, nauta jatkaa liikettä haluttuun suuntaan. Pakoalueen suuruus riippuu siitä, kuinka tottunut nauta on kyseiseen käsittelijään.

Eläimen lavan kohdalla on ns. tasapainopiste. Eläimet on parhaiten hallittavissa sivulta, lapojen kohdalta. Jos käsittelijä siirtyy tasapainopisteen takapuolelle, eläin kulkee eteenpäin. Käsittelijän siirtyessä tasapainopisteen etupuolelle, eläin kulkee joko taaksepäin tai kääntyy pois päin käsittelijästä. Johtajaeläintä seuraava, lauman toisena tuleva eläin, ei normaalioloissa ohita laumanjohtajan lavan tasapainopistettä.

Stressi heikentää kasvu- ja teurastuloksia. Stressillä on vaikutus myös eläinten tiinehtymiseen ja vastustuskykyyn. Ihmisiin tottuneet eläimet ovat rauhallisempia ja helpommin käsiteltävissä

verrattuna eläimiin, joiden parissa ei kuljeta. Tilan toiminnan ja tuloksen kannalta on edullista, että karjanhoitajan ja eläinten välille kehittyy luottamuksellinen ja kunnioittava suhde.

10 helpottavaa ohjetta naudän käsittelyyn:

1. Käsittele eläimiä rauhallisesti, mutta määrätietoisesti. Älä anna periksi. Kävele eläinten joukossa rauhallisesti. Vältä juoksemista, huutamista, viheltelyä ja nopeita liikkeitä.
2. Ymmärrä naudän käyttäytymisen peruseräatteen. Kouluta myös kaikki työntekijät toimimaan eläinten kanssa. Laumakäyttäytyminen, näkökenttä, kuulo, pakoalue, tasapainopiste. Älä koskaan rupea juoksukilpailuun naudän kanssa!
3. Suunnittele ja toteuta omiin olosuhteisiisi sopivat käsittelyalueet ja rakenteet.
4. Mieti ja katso, kuinka eläin näkee tilanteen. Vältä varjoja, pimeää, heiluvia kettinkejä, suuria kontrasteja, pintamateriaalien muutoksia jne. Muista myös tarkistaa, että paikka pysyy samanlaisena. Yksittäinen takki tai muovi väärässä paikassa on naudalle kauhistus.
5. Totuta itsesi ja eläimet käsittelytilanteisiin ja laitteisiin. Nauta pelkää kaikkea uutta. Usein käsittelyä vaativa tilanne tulee yllättäen. Jos tiedät itse tarkasti, miten pitää toimia, on eläinkin helpompi ohjata sujuvasti oikeaan paikkaan.
6. Pidä käsittelylaitteet kunnossa. Eläinten käsittely aiheuttaa aina painetta käsittelylaitteisiin. Kuluneet osat voivat aiheuttaa vakavia loukkaantumisia sekä eläimille että ihmisille, jos ne pettävät kesken toimenpiteen. Lukitusjärjestelmien ja luukkujen tulee toimia sujuvasti, ilman ylimääräistä kitkaa.
7. Nauta inhoa liukastumista. Käsittelypaikan lattiamateriaalien tulisi olla pitäviä. Liukastuminen pysäyttää eläimen liikkeen ja sitä on vaikea saada uudelleen paikkaan, jossa se on liukastellut.
8. Varo yksinäistä, laumasta eroon joutunutta eläintä. Laumaeläin voi pyrkiä keinolla millä hyvänsä takaisin toisten eläinten joukkoon.
9. Suorita karjankasvattajan kriittistä valintaa eläinaineksen suhteen. Älä suvaitse vihaisia, pelokkaita tai hankalia eläimiä, jos käytökselle ei ole selvää perustetta. Jalosta karjastasi rauhallinen ja turvallinen käsitellä.
10. Tiukan paikan tullen, pysy siis rauhallisena!

Tervetuloa InnoNaudan järjestämiin naudän käyttäytymiseen ja käsittelyyn syventyviin koulutustilaisuuksiin!

